

Nationaal Instituut voor Budgetvoorlichting

Bijna 18. Nu regelen!

Docentenhandleiding

Nibud

Bijna 18. Nu regelen!

Docentenhandleiding

Martine Broere
Geert-Jan van der Veen

© Nibud, Nationaal Instituut voor Budgetvoorlichting, Utrecht

Dit lespakket hebben we zeer zorgvuldig samengesteld. Toch kunnen er eventuele (druk)fouten of onvolledigheden in voorkomen. Hiervoor neemt het Nibud geen aansprakelijkheid.

Niets uit deze uitgave mag u reproduceren zonder schriftelijke toestemming van het Nibud. Het gaat hierbij om druk, film, fotokopie of reproductie op andere manieren.

Dit lespakket is onder meer tot stand gekomen door een financiële bijdrage van het Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid en de Rabobank Foundation.

Ministerie van Sociale Zaken en
Werkgelegenheid

Inhoud

Inleiding.....	3
1. Doelgroep.....	4
2. Doel van het lespakket	5
3. Aansluiting leerdoelen vo en mbo.....	6
4. Materiaal	7
5. Opbouw les en werkvormen	8
6. Introductie.....	10
6.1 Introductievideo	10
6.2 Invullen geldtypetest.....	10
6.3 Verwerkingsopdracht geldtypetest	11
7. Story's	12
7.1 Story vakantie.....	12
7.2 Stellingen vakantie	13
7.3 Story scooter	13
7.4 Stellingen scooter	14
7.5 Story games & gadgets	14
7.6 Stellingen games & gadgets	15
8. Afsluiting	16
8.1 Geldplan Bijna 18 laten zien.....	16
8.2 Afsluitende vragen	16
9. Achtergronden in online leeromgeving	17

Inleiding

Vanaf de leeftijd van 18 hebben jongeren grotere financiële verantwoordelijkheden. Zo moeten ze zelf verzekeringen afsluiten en toeslagen aanvragen, maar mogen ze ook vanaf nu lenen en abonnementen afsluiten én zijn ze aansprakelijk voor hun schulden. Leren ze hiermee goed omgaan, dan kan dat financiële problemen voorkomen.

Het Nibud heeft het lespakket Bijna 18. Nu regelen! ontwikkeld, zodat u als docent uw leerlingen kunt voorbereiden op alle veranderingen die bij financiële zelfstandigheid horen. De les is geschikt voor leerlingen van rond de 18 jaar. Er zijn twee varianten:

- vmbo basis-kader mbo 1-2
- vmbo gl-tl mbo 3-4 havo-vwo.

Deze docentenhandleiding hoort bij het lespakket Bijna 18. Nu regelen!

Niet alle jongeren weten wat ze moeten regelen als ze 18 worden. Of beseffen welke risico's ze lopen als ze onverstandig omgaan met leningen of abonnementen. Uit Nibud-onderzoek blijkt dat jongeren vaak met geldproblemen te kampen krijgen: 37 procent van de mbo'ers van 18 jaar en ouder heeft momenteel een schuld. Het is daarom belangrijk dat jongeren goed voorbereid worden.

Het lespakket moedigt jongeren aan zich te verdiepen in de bijbehorende online tool Geldplan Bijna 18. Deze tool leidt jongeren door vijf noodzakelijke geldzaken die ze moeten regelen als ze 18 worden:

1. een DigiD
2. een 18+-bankrekening en -spaarrekening op eigen naam
3. een eigen zorgverzekering
4. zorgtoeslag op eigen naam
5. een eigen aansprakelijkheidsverzekering.

Bij elk item kan de invuller aanvinken: gedaan! Of lezen wat de volgende stap is om het te regelen. Het geldplan biedt ook uitgebreide informatie over andere onderwerpen rond financiële zelfstandigheid, zoals lenen, abonnementen afsluiten, autorijden en studeren.

Veel succes met het geven van de les Bijna 18. Nu regelen!

1. Doelgroep

De les is geschikt voor jongeren van rond de 18 jaar. Er zijn twee varianten:

- vmbo basis-kader mbo 1-2
- vmbo gl-tl mbo 3-4 havo-vwo.

De les kan worden gegeven door verschillende beroepskrachten.

1. Docenten

De primaire doelgroep van het lespakket Bijna 18. Nu regelen! zijn docenten in het voortgezet onderwijs en mbo die te maken hebben met bijna 18-jarigen. Het lespakket is bijzonder geschikt voor docenten burgerschap, economie en mentoren.

2. Gastdocenten

Deze doelgroep betreft professionals die werkzaam zijn in het sociale domein en daar te maken hebben met onderwerpen als vroegsignalering, armoede en schulden. Daarnaast is dit lespakket er ook voor medewerkers van banken en financiële dienstverleners die gastlessen verzorgen op middelbare scholen en roc's.

3. Jeugdhulpverleners

Bij de derde doelgroep gaat het om sociaal professionals die te maken hebben met bijna 18-jarigen, maar voor wie het onderwerp geld/inkomen/schulden geen onderdeel is van hun kerntaken.

4. Vrijwilligers

De laatste doelgroep betreft ervaren vrijwilligers, die hulpvragers helpen met de thuisadministratie en ondersteuning bieden aan mensen die in de schulden zitten. Zij hebben een basistraining vrijwilligers gevolgd die door Nibud wordt aangeboden.

2. Doel van het lespakket

Het doel van de les is om leerlingen/studenten te motiveren om met het Geldplan Bijna 18 aan de slag te gaan. Hiermee kunnen zij zich goed voorbereiden op de financiële verantwoordelijkheid die zij krijgen als zij 18 jaar worden.

De inhoud van het lespakket sluit aan bij de leerdoelen Burgerschap in het mbo en de leerdoelen Economie voor het voortgezet onderwijs (zie hoofdstuk 3).

3. Aansluiting leerdoelen vo en mbo

De les sluit aan bij de onderstaande leerdoelen.

Leerdoelen mbo

- De leerling is zich bewust van de persoonlijke manier van omgaan met geld.
- De leerling weet dat je vanaf je 18de jaar zelf verantwoordelijk bent voor je persoonlijke financiën.
- De leerling weet wat budgetteren is en kan dit in een casus toepassen.
- De leerling weet wat kritisch consumeren is en kan afwegingen maken in een casus.

Leerdoelen vmbo

- De leerling is zich bewust van de persoonlijke manier van omgaan met geld.
- De leerling weet dat je vanaf je 18de jaar zelf verantwoordelijk bent voor je persoonlijke financiën.
- De leerling weet wat budgetteren is en kan dit in een casus toepassen.
- De leerling weet wat kritisch consumeren is en kan afwegingen maken in een casus.

Leerdoelen havo

- De leerling is zich bewust van de persoonlijke manier van omgaan met geld.
- De leerling weet dat je vanaf je 18de jaar zelf verantwoordelijk bent voor je persoonlijke financiën.
- E 1.2 Je herkent en je past toe vanuit een context de levensloop van gezinnen en waarom en wanneer zij sparen, investeren in zichzelf en/of een schuld opbouwen
- E 1.3 Je herkent en je past toe vanuit een context de prijs van sparen en lenen.
- G 1.2 Je herkent en je past toe vanuit een context de afweging van een verzekerde tussen kosten en risico bij het afsluiten van een verzekering.
- G 1.4 Je herkent en je past toe vanuit een context motieven om bepaalde verzekeringen wel of niet verplicht voor te schrijven (verplichte solidariteit).

Leerdoelen vwo

- De leerling is zich bewust van de persoonlijke manier van omgaan met geld.
- De leerling weet dat je vanaf je 18de jaar zelf verantwoordelijk bent voor je persoonlijke financiën.
- E 1.2 Je herkent en je past toe vanuit een context lenen en sparen door deelnemers aan intertemporele ruil als schuiven met koopkracht in de tijd.
- E 1.4 Je herkent en je past toe vanuit een context rente als de prijs voor sparen en lenen die op de vermogensmarkt tot stand komt.
- G 4.2 Je herkent en je past toe vanuit een context de afweging tussen kosten en risico bij verzekeren door beide transactiepartijen.
- G 4.5 Je herkent en je past toe vanuit een context *moral hazard* en middelen om dit te beperken: bijvoorbeeld eigen risico, bonusmalussysteem.

4. Materiaal

Samenstelling lespakket

Het lespakket bestaat uit:

1. online achtergrondinformatie over jongeren en bijna 18 worden
2. deze docentenhandleiding
3. lesbrieven met:
 - de antwoorden op de vragen van de story's vakantie, scooter en games & gadgets per opleidingsniveau
 - stellingen bij de story's
4. PowerPointpresentatie per opleidingsniveau.

Nibud online leeromgeving

Het lesmateriaal staat in de online leeromgeving van het Nibud. Hier vindt u het lesmateriaal:

- Ga naar academie.nibud.nl.
- Kies voor Beroepsmatig.
- Kies voor lespakket Bijna 18. Nu regelen!
- Klik op Inloggen als gast.

Voor de groep

Voor de groep heeft u het volgende nodig:

1. een digibord met internettoegang
2. toegang tot internet voor de leerlingen/studenten
3. schrijfspullen.

Gebruik PowerPointpresentatie

- De PowerPointpresentatie kunt u downloaden.
- De PowerPoint is beveiligd met een wachtwoord. Kies voor 'alleen lezen'.
- Gebruik de presentatie in de klas in de presentatiemodus, in verband met de video's. De video's staan op Vimeo en werken alleen in de presentatiemodus.
- Na het afspelen van een video klikt u met de muis naast de video om verder te gaan.

5. Opbouw les en werkvormen

De les heeft een start, kern en afsluiting. De docent heeft veel keuzevrijheid om de les te vullen en zo aan te sluiten bij de leerlingen/studenten. De les kan worden gegeven met keuzes uit de volgende onderdelen:

Introductie

- introductievideo
- invullen geldtypetest (dit kan ook als huiswerk vooraf worden opgegeven)
- verwerkingsopdracht geldtypetest.

Kern

- story vakantie en vijf stellingen
- story scooter en vijf stellingen
- story games & gadgets en vijf stellingen

Afsluiting

- Geldplan Bijna 18 laten zien
- reflectievragen.

Wat	Duur	Werkvorm
1. Intro les	2 min	Filmpje
Geldtypetest invullen	5 min	Individueel invullen
Verwerkingsopdracht geldtypetest	10 min	Groepsopdracht, PowerPoint
2. Story vakantie	30 min	Filmpje, groepsopdracht
1. Wat kost 't?		PowerPoint
2. Rugzak gestolen		
3. Blut. Wat nu?		
4. Een ongeluk		
Story scooter	30 min	
1. Sparen		
2. Scooter kiezen		
3. Verzekering		
4. Boete		
Story games & gadgets	15 min	
1. Gamen		
2. Kleding		
3. Even niet betalen		
4. Schulden		
Aanvulling story's: stellingen	15 min per set	Discussie PowerPoint, eventueel Mentimeter
3. Afsluiting	5 min	Klassikaal, digibord

De docent kan zelf bepalen welke onderdelen hij inzet in de les.

Voorbeeld 1:

- intro
- invullen Geldtypetest
- story scooter
- story games & gadgets
- afsluiting les.

Voorbeeld 2:

- intro
- verwerkingsopdracht geldtypetest (geldtypetest is als huiswerk gemaakt)
- story vakantie
- stellingen vakantie
- afsluiting les.

6. Introductie

6.1 Introductievideo

De les start met een video.

Inhoud van de video:

'Deze les gaat over 18 worden en geld. Als je 18 wordt, zijn er leuke dingen die je mag, zoals auto rijden, alcohol kopen (?) en zelf je telefoonabonnement afsluiten. Ook op het gebied van geld verandert er wat: je wordt zelf verantwoordelijk voor je geld. Met het Geldplan Bijna 18 regel je dit! Dan ben je goed voorbereid.'

6.2 Invullen geldtypetest

Daarna is er een teaser: het invullen van de Geldtypetest voor scholieren:

<https://geldtypetest.nibud.nl>.

Leerdoel

- De leerling/student wordt zich bewust van de manier waarop hij met geld omgaat.
- De leerling/student wordt zich bewust van de manier waarop anderen met hun geld omgaan.

Opdracht

- Vul de geldtypetest individueel in op mobiel of computer.
- Gebruik de geldtypetest voor 15 jaar of ouder.
- Typ in Google: nibud geldtypetest of ga naar <https://geldtypetest.nibud.nl>.

Beantwoord de volgende vragen:

1. Wat voor geldtype ben jij?
2. Welke geldtypes zijn er nog meer? (lees op de site of vraag aan elkaar)

De geldtypetest bestaat uit tien meerkeuzevragen en is gebaseerd op onderzoek van Motivaction. Er zijn vier uitkomsten mogelijk:

Superspaarder

Het liefst zou je al je geld op je rekening laten staan! Maar als je dan toch geld uit moet geven, ga je op zoek naar koopjes. Je kiest voor een baantje met een vast inkomen zodat je precies weet wat er binnenkomt. Je weet hoeveel er op je spaarrekening staat en je vindt het heerlijk als de rente bijgeschreven wordt. Hoewel je vrienden graag bij je aankloppen voor geldtips, vinden ze je af en toe wel erg zuinig.

Rekenmaster

Je wilt lekker leven maar dat hoeft niet altijd veel te kosten. Jij weet die duurdere spijkerbroek perfect te combineren met dat goedkope shirtje. Als je een keer een grote uitgave hebt gedaan, doe je het daarna even rustig aan. Door je inkomsten en uitgaven in balans te houden, kun je kiezen voor het leukste baantje. Ook al verdient dat misschien iets minder.

Geld-chaoot

Als je geld hebt, ben je het ook zo weer kwijt. Vaak weet je niet meer waar het zo snel gebleven is. Je hecht niet al te veel waarde aan veel geld of mooie spullen. Je koopt graag cadeautjes voor jezelf of voor anderen en vergeet makkelijk dat je ook nog geld voor andere dingen nodig had. Je hebt soms een baantje, maar zodra het je verveelt, ben je weer weg. Je bent vaak blut en daardoor mis je ook een boel leuke dingen.

Big spender

Jij wilt alles! Er goed uitzien, een kamer vol mooie spullen. Alleen het beste is goed genoeg voor jou. Je geniet echt van lekker shoppen. En je wilt dat ook graag aan je vrienden laten zien. Je weet dat je graag geld uitgeeft en daarom kies je voor een baantje met een goed inkomen. Werk hoeft voor jou niet leuk te zijn, als het maar goed verdient.

6.3 Verwerkingsopdracht geldtypetest

Leerdoel:

- De leerling/student kent de verschillende geldtypes en de voor- en nadelen van verschillende manieren van met geld omgaan.
- De leerling/student is zich ervan bewust dat je zelf invloed hebt op de manier waarop je met geld omgaat.

Opdracht

1. Maak vier groepen: voor elk geldtype een groep, op basis van de uitkomst uit de geldtypetest. Dus een groep superspaarders, big spenders, rekenmasters en geldchaoten.
2. Elke geldtypegroep beantwoordt de volgende vragen voor zijn eigen geldtype en schrijft op:
 - noem drie eigenschappen van jouw geldtype (niveau 1-2) of
 - noem drie voordelen van jouw geldtype (niveau 3-4-5-6)
 - noem drie nadelen van jouw geldtype (niveau 3-4-5-6).
3. De groepen presenteren elkaar de voor- en nadelen.
4. Zou je liever een ander geldtype willen worden? Ga bij die groep staan. Vertel waarom je daar gaat staan.
5. Schrijf op wat je anders gaat doen.

7. Story's

Groepsopdrachten

In de kern van de les gaan de leerlingen aan het werk met een story. In deze story's laten we situaties zien, waarin het belangrijk is dat je je zaken goed geregeld hebt. Vier jongeren spelen hierin een hoofdrol. Zij vertegenwoordigen allen één van de vier geldtypes. De introductie van het scenario is een filmpje.

De docent kan kiezen uit verschillende story's. In de beschrijving van de story's is te zien welke Bijna 18-onderwerpen erin terugkomen. Elke story duurt ongeveer 15-30 minuten. De leerlingen werken in groepen aan opdrachten.

Story's

1. Vakantie – geld-chaoot Yasmine & rekenmaster Amber
2. Scooter – superspaarder Mo
3. Games & gadgets – big spender Kevin

De antwoorden van de groepsopdrachten zijn uitgewerkt in lesbrieven.

Discussie

Daarnaast zijn er per story vijf stellingen aan de hand waarvan de leerlingen een discussie kunnen voeren. Deze kunnen naar wens korter of langer worden ingezet, maximaal 30 minuten.

7.1 Story vakantie

Story 1 Vakantie (geld-chaoot & rekenmaster)

Onderwerpen:

- budgetteren
- bank- & spaarrekening
- reisverzekering/zorgverzekering
- kosten verdelen onder vrienden.

Leerdoelen:

- De leerling/student kan een begroting voor een vakantie opstellen (budgetteren).
- De leerling/student kent het verschil tussen een jongerenrekening en een 18+ - bankrekening.
- De leerling/student kent verschillende betalingsmogelijkheden en mogelijkheden om kosten te verdelen.
- De leerling/student kent het doel van het product reisverzekering en weet hoe hij gebruik kan maken van de mogelijkheden van een reisverzekering bij calamiteiten.
- De leerling/student kent het doel van het product zorgverzekering en weet dat hij vanaf 18 jaar verantwoordelijk is voor zijn eigen zorgkosten.

De leerlingen/studenten maken groepsopdrachten over de vakantie van Yasmine (geld-chaoot) en Amber (rekenmaster).

De opdrachten zijn uitgewerkt voor twee niveaus:

- vmbo basis-kader mbo 1-2
- vmbo gl-tl mbo 3-4 havo-vwo.

Er zijn vier sets opdrachten:

1. wat kost dat?
2. rugzak gestolen
3. blut, wat nu?
4. een ongeluk.

De opdrachten staan in de PowerPointpresentatie. De antwoorden staan in een pdf in de lesbrief.

7.2 Stellingen vakantie

Beargumenteer waarom je het eens/oneens bent. Gebruik Mentimeter of Cahoot (zelf instellen) of ga in de klas op een plek staan bij 'voor' of 'tegen'.

1. Het is niet nodig om voor je vakantie te bedenken wat alles gaat kosten.
2. Als mijn geld op is tijdens mijn vakantie, is het mijn eigen probleem.
3. Vakantie gaat vooral om genieten en het maakt niet uit wat het kost.
4. Bij het kiezen van een vakantie ga ik op zoek naar de beste deal.
5. Ik vind het belangrijk om na mijn vakantie nog geld over te hebben.

7.3 Story scooter

Story 2 Scooter (superspaarder)

Onderwerpen:

- sparen
- bewust consumeren
- verzekeren
- boetes.

Leerdoelen:

- De leerling/student kent het concept van minimumloon.
- De leerling/student kent het begrip spaardoel en kent mogelijkheden om te sparen.
- De leerling/student weet hoe hij als bewuste consument een product (scooter) kan kiezen.
- De leerling/student kent het product scooterverzekering en de verschillende dekkingsmogelijkheden.
- De leerling/student weet wat het CJIB is.
- De leerling/student weet dat hij vanaf 18 jaar zelf verantwoordelijk is voor boetes.
- De leerling/student weet dat de kosten snel hoog oplopen als je een boete niet betaalt.

De leerlingen/studenten maken groepsopdrachten over de scooter van Mo (superspaarder).

De opdrachten zijn uitgewerkt voor twee niveaus:

- vmbo basis-kader mbo 1-2
- vmbo gl-tl mbo 3-4 havo-vwo.

Er zijn vier sets opdrachten:

- sparen
- een scooter kiezen
- verzekering
- boete/CJIB.

De opdrachten staan in de PowerPointpresentatie. De antwoorden staan in een pdf in de lesbrief.

7.4 Stellingen scooter

Beargumenteer waarom je het eens/oneens bent. Gebruik Mentimeter of Cahoot (zelf instellen) of ga in de klas op een plek staan bij 'voor' of 'tegen'.

1. Sparen is iets voor nerds.
2. Ik vind het belangrijk om eerst te weten wat een scooter kost voordat ik aan mijn rijles begin.
3. Alleen een WA-verzekering is voldoende voor een scooter.
4. Ik vind het belangrijk om te kiezen voor een milieuvriendelijk vervoermiddel.
5. Het is niet zo belangrijk om direct je boete te betalen.

7.5 Story games & gadgets

Story 3 Games & Gadgets (big spender)

Onderwerpen:

- abonnement
- op krediet kopen
- verleiding
- schulden.

Leerdoelen:

- De leerling/student weet dat een abonnement een contractvorm is, die je niet op elk moment kunt opzeggen.
- De leerling/student weet dat je een abonnement periodiek moet betalen.
- De leerling/student weet wat op rekening betalen en op krediet kopen is en kent de risico's daarvan.
- De leerling/student weet dat hij vanaf 18 jaar een zorgverzekering moet hebben en betalen.
- De leerling/student kent de belangrijkste eigenschappen van een zorgverzekering: basis- en aanvullende verzekering en eigen risico.
- De leerling/student weet wat zorgtoeslag is en waar hij dit kan aanvragen.
- De leerling/student is zich bewust van het verleidingselement van reclame.
- De leerling/student kent de belangrijkste oorzaken van schulden onder jongeren.
- De leerling/student weet waar hij hulp kan vragen bij schulden.

De leerlingen/studenten maken groepsopdrachten over games & gadgets van Kevin (big spender).

De opdrachten zijn uitgewerkt voor twee niveaus:

- vmbo basis-kader mbo 1-2
- vmbo gl-tl mbo 3-4 havo-vwo

Er zijn vier sets opdrachten:

1. gamen
2. kleding
3. even niet betalen
4. schulden

De opdrachten staan in de PowerPointpresentatie. De antwoorden staan in een pdf in de lesbrief.

7.6 Stellingen games & gadgets

Beargumenteer waarom je het eens/oneens bent. Gebruik Mentimeter of Cahoot (zelf instellen) of ga in de klas op een plek staan bij 'voor' of 'tegen'.

1. Ik koop sneller nieuwe gadgets als ik advertenties zie op social media.
2. Ik koop liever in de winkel dan online.
3. Het is belangrijker om je telefoonabonnement te betalen dan je zorgverzekering.
4. Winkels zouden moeten controleren of je wel kunt betalen wat je wilt kopen.
5. Als je in de schulden komt, ligt dat aan jezelf.

8. Afsluiting

De docent sluit de les af met een aantal vragen aan de leerlingen/studenten over het Geldplan Bijna 18.

8.1 Geldplan Bijna 18 laten zien

1. Open bijna-18.nl
<https://www.startpuntgeldzaken.nl/nibud/alle-geldplannen/geldplan-bijna-18>.
2. Laat het filmpje zien. Klik op de video.
3. Scroll iets naar onder. Laat de vier stappen zien 'Hoe werkt dit geldplan'.
4. Klik op 'aan de slag'. Bekijk de pagina.

8.2 Afsluitende vragen

Stel de volgende vragen:

1. Wie heeft er al een DigiD?
2. Wanneer ga je het Geldplan Bijna 18 invullen? Hoe ga je dit onthouden?
3. Welk onderdeel uit het Geldplan Bijna 18 ga je morgen regelen?
4. In het geldplan staat ook info over studeren, wonen, geld verdienen, geld lenen, geldtekort, boetes, abonnementen, reizen en auto. Wat is voor jou interessant? Ga er vandaag nog mee aan de slag!

Tip

Plaats een link naar het Geldplan Bijna 18 in schoolmail aan de leerlingen of in Magister.

9. Achtergronden in online leeromgeving

In de online leeromgeving van het Nibud is achtergrondinformatie opgenomen over jongeren en hun financiën.

Onderwerpen

- de omvang van financiële problemen bij jongeren
- ontstaan van financiële problemen bij jongeren
- de financiële kennis en vaardigheden die van jongeren wordt verwacht vanaf het 18de levensjaar
- de (financiële)veranderingen waarmee jongeren te maken krijgen als zij 18 jaar worden
- wat het Geldplan Bijna 18 jongeren kan bieden in de weg naar financiële redzaamheid
- hoe (jeugd)hulpverleners en docenten de tool kunnen inzetten in hun begeleiding van de doelgroep
- nut en noodzaak van vroegsignalering armoede en schulden
- praktische handvatten voor vroegsignalering in de praktijk.